

Arend van Dam

De bromvliegzwaaan en andere verhalen over onze taal

Met illustraties van Anne Stalinski

*Daar zijn we. Hier is hij dan... de officiële titelpagina!
In grote letters zie je de naam van de schrijver. Ja, die voelt
zich heel wat. Natuurlijk vind je hier ook mijn titel. En ook de
namen van de illustrator en van de uitgeverij.*

Van Holkema & Warendorf

Wat je hier ziet noemen we: het colofon. In het colofon vind je gegevens over mijn makers. Bijvoorbeeld de naam van de vormgever. Davy van der Elsen heeft ervoor gezorgd dat de tekst keurig over mijn bladzijden is verdeeld. Hij heeft twee lekker leesbare lettertypes uitgekozen. Ze heten Cabrito en Cabrito Sans.

Er staan ook een paar getallenreeksen in het colofon. Aan die cijfers kun je zien wat voor boek ik ben en in welk land ik ben uitgegeven. In de hele wereld ben ik het enige boek met dit nummer. Ja, ik ben uniek!

Stem op mij!

ISBN: 978 90 00 35822 9

ISBN: 978 90 00 36162 5 (e-book)

NUR: 283/210

© 2018 Van Holkema & Warendorf
Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv

www.arendvandam.nl
www.annestalinski.com
www.de-leukste-kinderboeken.nl

Tekst: Arend van Dam
Illustraties: Anne Stalinski
Omslag en binnenwerk:
Davy van der Elsen, DPS Design & Prepress Studio

VOORWOORD

Begrijp je deze woorden? Dan ken je de Nederlandse taal. Dat is handig. We begrijpen elkaar.

Om elkaar te begrijpen en om dit boek te lezen, heb je allerlei afspraken moeten leren. Sommige kun je onthouden door ezelsbruggetjes. Een van die ezelsbruggetjes heet: 't kofschip. Of ook wel: 't fokschaap. De medeklinkers in dat woord helpen je om te onthouden dat een zin als: 'Ik heb gevist.' eindigt op een t.

Maar als je wilt, kun je ook een heel andere ezelsbrug gebruiken, namelijk: de bromvliegzaam. De medeklinkers uit deze bijzondere zwaan helpen je om te onthouden dat de zin: 'Ik heb gezoend.' eindigt op een d. Zo, nu snap je meteen waar de titel van dit boek vandaan komt.

Dit boek gaat over onze gezamenlijke taal. Het is een soort reis door de tijd. Waar kwam onze taal vandaan? Wie heeft de eerste Nederlandse zin opgeschreven? Wie heeft het eerste Nederlandse boek gedrukt? Het wordt ook een reis door de wereld. Want de Nederlandse taal wilde de wereld ontdekken. Waar vlogen de woorden naartoe? Het wordt een verre reis, van Nederland en Vlaanderen naar Zuid-Afrika en Suriname. En de eilanden die we tot voor kort de Nederlandse Antillen noemden. Met korte uitstapjes naar Rusland, Japan en Amerika. Kortom, dit wordt weer een boek vol verhalen.

Arend van Dam

INHOUD

Ik besta uit tien hoofdstukken. In elk hoofdstuk vind je één of twee verhalen die je los kunt (voor)lezen. De verhalen herken je aan deze tekening:

In elk hoofdstuk kom je ook rubriekjes tegen met interessante wetenswaardigheden. Die rubrieken vind je in de gekleurde blokken. Zo kom je meer te weten over beeldspraak, leenwoorden, stijlfiguren en de betekenis van 'pietjepatjepoe'.

1 Het ontstaan van de taal..... 11

In dit eerste hoofdstuk veel gegrom: Grrrr... en Mmmm.... en Au! Maar ook het verhaal **van twee jongens die lang geleden op jacht gingen**. Waar komt al die taal vandaan? Nou, uit je hersens: *het gebied van Broca*, om precies te zijn. En de vraag: Wat was jouw eerste woord?

Hebban olla vogala nestas hagunnan

2 De taal ontdekt Nederland 26

Hoe is de onze taal ontstaan? Waar kwam hij vandaan? Wie schreef de eerste zin? Je leest het in het verhaal *Ik probeer mijn pen*. Over een monnik die schreef over vogels en nesten en over jij en ik.

3 De groene kaas van Grote Pier 43

Twee verhalen: *Grote Pier* en *Knuppelvrijdag*. Dat zijn in Friesland twee belangrijke verhalen. Als je bij de echte Friezen wil horen, moet je wel kunnen zeggen: *Bûter brea en griene tsiis wa't dat net sizze kin is gjin oprjochte fries*.

4 Liegen dat het gedrukt staat 57

Wie is de uitvinder van de boekdrukkunst? Lees de verhalen over *Laurens Janszoon Coster* en *Johannes Gutenberg*. Wie van de twee is de echte uitvinder van de boekdrukkunst? Je komt er terloops ook nog achter wat *pseudoniemen* en *anagrammen* zijn.

5 De woordenverzameling van Christoffel..... 73

Hoe zit dat eigenlijk met Vlaams en Nederlands? Is dat één taal? We gaan op bezoek in het huis van Christoffel Plantijn. Je leest over hem in het verhaal: *De woordenverzamelaar*.

6 Nederlands als wereldtaal..... 86

In veel talen vind je Nederlandse woorden terug. In Indonesië, Japan, Rusland en Amerika bijvoorbeeld. Over Japan en Amerika lees je twee korte verhalen: *De kapitein en de shogun* en *Sinterklaas in een arrenslee*

7 Krotoa leert een nieuwe taal..... 106

Wat doet de Nederlandse taal in Zuid-Afrika? Dat komt natuurlijk door de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Hoe het kwam dat een jong meisje die taal als eerste leerde, ontdek je in: *Het verhaal van Krotoa*

VROEMMM

8 Vijf vrouwen op een plantage123

Dit hoofdstuk begint met het verhaal *Zingen in plaats van praten*. Ja, taal kan heel muzikaal zijn. Sommige leestekens helpen daarbij. En wat denk je van het *onomatopee*? Ha, ha, ha! Als je daar niet vrolijk van wordt!

9 Wie de baas is, bepaalt de taal138

Hoe kwam het Nederlands in Suriname terecht? Britt gaat op reis naar het binnenland en ontdekt nieuwe woorden in het verhaal *Britt en Man Bari*.

10 Een boek vol woorden149

Lees het verhaal *Hoe het woordenboek aan zijn wonderlijke naam kwam*. Wat is jouw mooiste of lelijkste woord? En verder het een en ander over *ezelsbruggetjes*. Bijvoorbeeld: waarom de bromvliegzwaaan nooit kan hebben gebromt.

PAPADAG

GRRRR

Hmmm

AUW!

AUW!

HET ONTSTAAN VAN DE TAAL

Grrrr... Mmmm... Au!

Dit verhaal begint op een onbekende plek, waarschijnlijk ergens op een vlakte in Afrika. Geen idee wanneer het precies was. Laten we het houden op zo'n half miljoen jaar geleden. Het was de tijd van de eerste mens. Sommige mensen noemen hem: oermens of *homo erectus*. *Homo* betekent 'mens'. En *erectus* betekent 'rechttop'. Rechttop lopend bleken de overlevingskansen van de eerste mens enorm toe te nemen.

Hoe gingen die eerste mensen met elkaar om?

Natuurlijk hadden ze gebaren: schouders ophalen, nukkig kijken, iets aanwijzen. Je schouders haal je op als je het even niet weet. Nukkig kijken doe je bijvoorbeeld als je geen zin hebt om in een boom te klimmen. Waarom staan je ouders toch de hele tijd naar de bosrand te wijzen? O, wacht, daar komt een troepje hongerige jachtluipaarden aan. Ja, misschien is het beter om even een veilige plek op te zoeken, in die hoge boom daar. Trouwens, wel gewoon de schouders op blijven halen en nukkig blijven kijken, anders denken papa en mama straks nog dat je voortaan alles zult doen wat ze zeggen met hun gebaren.

De eerste mensen maakten niet alleen gebaren. Er

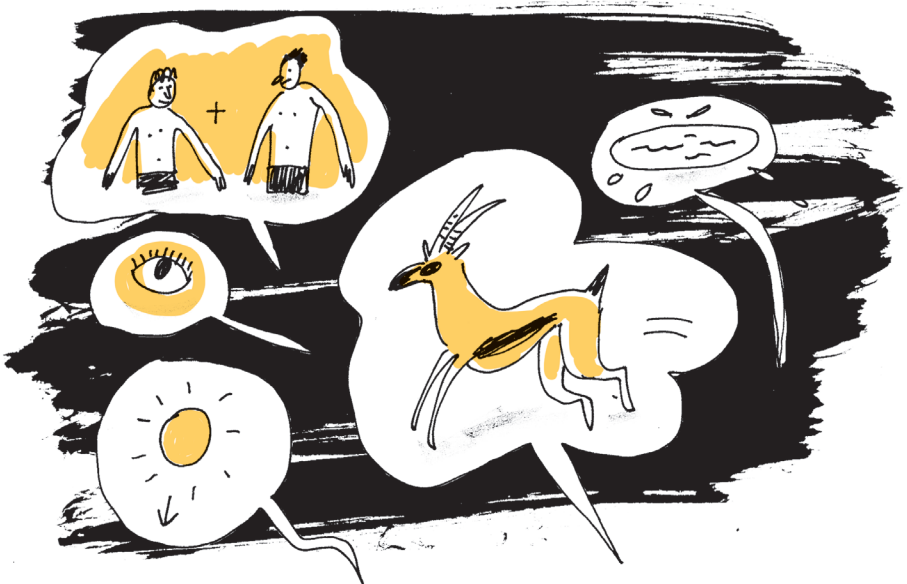
kwamen ook klanken uit hun keel: *Grrrrr... Mmmm... Au!*

'Au,' zeg je als je pijn hebt. Dat gaat min of meer vanzelf. Zo'n *au!* glipt uit je mond bij elke pijscheut.

Maar er is nog een heel andere *au*. Dat is de *au* die iemand anders voelt. Stel je voor dat je zus per ongeluk op je teen gaat staan. 'Au!' Daarna wil je je zus vertellen dat je pijn hebt. En dat dat haar schuld is. Je geeft je zus een flinke duw. Je wijst naar je zere teen. Je wijst naar haar. En nog een keer naar je teen. Je zegt nog een keer: 'Au!'

Die tweede *au* is een heel andere *au* dan de eerste *au*. De eerste deed pijn. De *au* kwam vanzelf uit je mond. Over de tweede *au* heb je nagedacht. Die tweede *au* is taal.

Dieren maken ook geluiden. Maar ze spreken geen taal. Taal is nadenken over het geluid dat je maakt.

Er is een moment geweest waarop mensen besloten met elkaar te gaan praten. Volgens sommige onderzoekers was dat ergens in Afrika. En volgens de onderzoekers had dat moment te maken met het rechtop lopen van de eerste mensen. Door op hun achterste benen te gaan staan, konden de mensen goed uitkijken over de vlakte. Ze konden hun armen gebruiken om met een speer te gooien of met een bijl te hakken. Zo konden ze dieren vangen. Dat was weer eens iets anders dan vruchten en zaden verzamelen! De mens veranderde van een planteneter in een alleseter.

Volgens de onderzoekers had dat rechtop lopen nog een bijzonder effect: er ontstond ruimte in de keel. Als je een grotere keel kunt opzetten, kun je luidere klanken maken. Die klanken gingen steeds meer dingen betekenen. Meer dan: *Grrrr... Mmmm... Au!*

De klanken werden woorden. Met woorden kun je vertellen wat je gisteren hebt gedaan. Je kunt vertellen wat je morgen wilt gaan doen. Je kunt samen een plan maken en dat later uitvoeren.

VERHAAL

Het verhaal van twee jongens die op jacht gingen

In de duisternis van een kleine grot, legden twee jongens zich te slapen. Het was zo donker dat ze elkaars gebaren niet konden zien. Maar ze konden elkaar wel horen. Manu (dat zou *man* kunnen betekenen in de oertaal van de eerste mensen) zei zacht tegen Mena (dat mens zou kunnen betekenen): 'Mena. Ogen gazelles zien. Zon onder. Drinken kleine meer. Morgen jij, ik...'